

Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης  
Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

**ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΑΞΕΩΝ**  
**με μαθητές που παρουσιάζουν**  
**δυσκολίες συναισθήματος**  
**και συμπεριφοράς**

ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Εκδόσεις Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

**Τίτλος:** Διαχείριση Τάξεων

**Δεύτερος Τίτλος:** Διαχείριση τάξεων με μαθητές που παρουσιάζουν δυσκολίες συναισθήματος και συμπεριφοράς

**Υπότιτλος:** Επιμορφωτικό Υλικό

**Συγγραφέας:** Δρ. Κλαίρη Μαυρόματου

**Επιμελητής:** Δημήτριος Σαρρής

**Τόπος:** Καλαμάτα

**Χρονολογία Έκδοσης:** Μάρτιος 2019

**Έκδοση:** Εκδόσεις Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

**Ιστοσελίδα:** <http://edulab.sch.gr>

**ISBN:** 978-618-80548-3-7

© 2019 Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας – Κλαίρη Μαυρόματου.

Το εγχειρίδιο «Διαχείριση τάξεων με μαθητές που παρουσιάζουν δυσκολίες συναισθήματος και συμπεριφοράς. Επιμορφωτικό Υλικό» δημιουργήθηκε στα πλαίσια των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων του Εργαστηρίου Βιωματικής Εκπαίδευσης Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας και διατίθεται ηλεκτρονικά (ebook) για χρήση όλων των εκπαιδευτικών και των ενδιαφερομένων. Κάθε άλλης μορφής έκτασης και παραλλαγής αναπαραγωγή, αναμετάδοση και χρήση μέρους ή όλου επιτρέπεται με έγγραφη άδεια του εκδότη και της συγγραφέως.



Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης  
Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

**Δρ. Κλαίρη Μαυρόματου**

# **Διαχείριση τάξεων**

**με μαθητές που παρουσιάζουν δυσκολίες  
συναίσθηματος και συμπεριφοράς**

**ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ**

# Περιεχόμενα

## Περιεχόμενα ... 4

Δύο λόγια για την έκδοση... 5

Προλογικά ... 6

## Εισαγωγή ... 7

### 1. Προλαμβάνουμε την έντονη κατάσταση στην τάξη. Πώς; ... 8

1.1. Προσέχετε την παρουσία και τη στάση σας στην τάξη... 8

1.2. Ξεκινώντας το μάθημά σας ... 9

1.3. Βασικές δεξιότητες που πρέπει να έχετε ή να αναπτύξετε ως διδάσκοντες ... 11

*1.3.1. Να είστε σε εγρήγορση ... 11*

*1.3.2. Κοιτάτε τους στα μάτια ... 11*

*1.3.3. Ακούτε την τάξη ... 12*

*1.3.4. Χρησιμοποιείτε εκφράσεις του προσώπου σας και κατάλληλες χειρονομίες ... 12*

1.4. Τι μπορεί να πυροδοτήσει την προκλητική συμπεριφορά αυτών των μαθητών; ... 13

*1.4.1. Τι μπορεί να τους έχει απογοητεύσει; ... 13*

*1.4.2. Όταν δεν εκπληρώνονται οι προσδοκίες τους ...14*

*1.4.3. Μην ενισχύετε αρνητικές συμπεριφορές ...14*

*1.4.4. Χειριστείτε με λεπτότητα και ευαισθησία ...15*

### 2. Τι να κάνετε αν κλιμακωθεί η κατάσταση ενός δύσκολου μαθητή – πώς πρέπει να είναι η στάση σας στην τάξη ... 16

2.1. Αν κλιμακωθεί η κατάσταση τί μπορείτε να κάνετε; ... 16

2.2. Αποκλιμάκωση ... 16

*2.2.1 Ακούστε το χωρίς να αγνοείτε τους υπόλοιπους ... 16*

*2.2.2. Η δική σας στάση είναι πρωταρχικής σημασίας ... 17*

### 3. Επιδιώξτε την επικοινωνία με τους δύσκολους μαθητές σας και τους γονείς σας ... 19

3.1. Δημιουργήστε δεσμούς ... 19

3.2. Μάθετε ποιος τα φροντίζει ... 19

3.3. Επικοινωνείτε με τους γονείς ... 20

3.4. Πραγματοποιείτε αποτελεσματικές συναντήσεις ... 20

## Περαιτέρω διάβασμα ... 21

## Δύο λόγια για την Έκδοση

Η Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας, σε συνέχεια μιας σειράς εγχειριδίων που εκδίδει προκειμένου να υποστηρίξει τις σχολικές και επιμορφωτικές της δραστηριότητες προβαίνει στην έκδοση ενός συνοπτικού, χρηστικού εγχειριδίου διαθέσιμο για όλους τους ενδιαφερόμενους και τις ενδιαφερόμενες διαδικτυακά.

Η Έκδοση γίνεται στο πλαίσιο της καινοτόμου δομής «Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης» της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας, που δημιουργήθηκε με σκοπό να ενισχύσει τις δραστηριότητες των εκπαιδευτικών. Η ενίσχυση αυτή γίνεται με τη μορφή Ομάδων Εργασίας που συγκροτούν οι ενδιαφερόμενοι εκπαιδευτικοί, με σκοπό να αντεπεξέλθουν άμεσα στις δικές τους ανάγκες με όλα τα διαθέσιμα θεσμικά μέσα.

Ευχόμαστε σε όλους και όλες καλή δύναμη στο διδακτικό τους έργο και ελπίζουμε το μικρό αυτό εγχειρίδιο να συμβάλλει στην ενδυνάμωση του έργου αυτού.

Δημήτριος Οικονομόπουλος  
Διευθυντής Δ. Π. Ε. Μεσσηνίας  
Δάσκαλος

Είναι μεγάλη χαρά και τιμή να παρουσιάζουμε με μορφή επιμελημένης έκδοσης της Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας και του Εργαστηρίου Βιωματικής Εκπαίδευσης (Ε.Β.Ε.) τα κείμενα της Δρ. Κλαίρης Μαυρόματου, που τόση απήχηση έχουν βρει στην εκπαιδευτική και όχι μόνο κοινότητα από τη στιγμή που άρχισαν να δημοσιεύονται στο διαδίκτυο. Την ευχαριστούμε θερμά γι' αυτή τη συνεργασία και της ευχόμαστε καλή συνέχεια στο έργο της.

Η έκδοση που κρατάτε στην οθόνη σας ή στα χέρια σας έχει έναν και μόνο σκοπό, τον κοινό για όλους μας, δηλαδή να προσφέρουμε ό,τι καλύτερο στους μαθητές μας και την κοινωνία ολόκληρη. Γι' αυτό μη διστάζετε να στέλνετε όποιες παρατηρήσεις και ιδέες σας στο Ε.Β.Ε. (lab@sch.gr), ώστε από κοινού να επιτύχουμε τα βέλτιστα στις προσπάθειές μας.

Καλές βιωματικές δραστηριότητες

Δημήτριος Σαρρής  
Υπεύθυνος Ε.Β.Ε. Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας  
Εκπαιδευτικός Μουσικής

## ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ

Οι λύσεις που θα διαβάσετε παρακάτω είναι μερικές από τις πολλές και δοκιμασμένες που θα μπορούσε ο δάσκαλος να χρησιμοποιήσει για την διαχείριση δύσκολων μαθητών. Πρέπει να επισημάνουμε εδώ ότι δεν ταιριάζουν όλες οι λύσεις σε όλους τους μαθητές, ούτε σε όλους τους δασκάλους. Κάθε τάξη, κάθε τμήμα έχει μια δυναμική, και έτσι βλέπουμε ότι αυτό που ταιριάζει σε κάποια τάξη, αποτυγχάνει σε κάποια άλλη. Και κάθε δάσκαλος έχει το δικό του χαρακτήρα.

Αναμφισβήτητα, ένα από τα βασικά στοιχεία της επιδεξιότητας του δασκάλου είναι η διάκριση. Να μπορεί δηλαδή με οξυδέρκεια να αντιμετωπίζει την τάξη του και τους μαθητές του, κατά περίπτωση. Να εφαρμόζει με τόλμη μια μέθοδο διαχείρισης τάξης και να μη διστάζει να την αλλάζει και να την τροποποιεί αν δει ότι δεν εξυπηρετεί. Δεν είναι όλα για όλους.

Το πρώτο μέρος αυτού του φυλλαδίου προτείνει αυτά που μπορεί κάποιος να εφαρμόσει προληπτικά, ώστε να περιορίσει τις πιθανότητες να εκδηλωθεί μια κρίση μέσα στην τάξη.

Το δεύτερο μέρος αναφέρεται σε πιθανές ενέργειες που οφείλει να κάνει ο δάσκαλος αν η κατάσταση μέσα στην τάξη ξεφύγει και υπάρξει κλιμάκωση.

Στο τρίτο μέρος τονίζεται η σπουδαιότητα της συνεργασίας με τον ίδιο τον μαθητή καθώς και η αναγκαιότητα της στενής συνεργασίας σχολείου-γονέων (υπό την προϋπόθεση να είναι οι γονείς συνεργάσιμοι), η οποία πάντοτε αποδίδει καρπούς προς όφελος των μαθητών!

Αγαπητοί συνάδελφοι, ο εφευρετικός δάσκαλος θα βρει τόσους κι άλλους τόσους τρόπους να ελέγξει την τάξη του. Η δουλειά μας είναι απαιτητική και χρειάζεται διαρκή ενημέρωση, αγώνα, θέληση, ψυχραιμία, υπομονή, αλλά κυρίως αγάπη, πολλή αγάπη προς όλους τους μαθητές μας.

Δρ. Κλαίρη Μαυρόματου

Μάρτιος 2019

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

**Σύμφωνα με την εκπαιδευτική πολιτική**, οι μαθητές που παρουσιάζουν κοινωνικές και συναισθηματικές δυσκολίες καθώς και δυσκολίες συμπεριφοράς, εντάσσονται σε κανονικές τάξεις των σχολείων. Αυτό ωφελεί τους ίδιους, διότι δεν τους αποκλείει από το σχολικό γίνεσθαι, δημιουργεί όμως την ανάγκη προσαρμογής του τρόπου χειρισμού και αντιμετώπισης της τάξης από την πλευρά του διδάσκοντα. Για την συνέχεια των άρθρων μας ως αποκαλούμε αυτούς τους μαθητές «δύσκολους».

Οι μαθησιακές δυσκολίες που παρουσιάζουν αυτοί οι μαθητές εμπίπτουν σε ένα ευρύ φάσμα «ιδιαιτεροτήτων» και φέρουν διάφορες ονομασίες, ταμπέλες, ακρωνύμια, κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες. **Ο όρος «Μαθησιακές Δυσκολίες», όταν τίθεται ως διάγνωση, είναι πολυσήμαντος και καλύπτει πολλές πιθανές αιτίες, συμπτώματα, θεραπείες και αποτελέσματα.** Μερικοί άνθρωποι μπορεί να έχουν ένα μοναδικό μαθησιακό πρόβλημα, το οποίο επηρεάζει λίγο τη ζωή τους, ενώ άλλοι παρουσιάζουν ποικίλες μαθησιακές δυσκολίες που προστίθενται μεταξύ τους και έτσι ενισχύονται. Η διάγνωση δεν είναι πάντα εύκολη, ούτε ο εντοπισμός των αιτιών.

Όποιες κι αν είναι όμως αυτές, όταν ένας τέτοιος μαθητής, (που όπως είπαμε από εδώ και κάτω θα αποκαλούμε «δύσκολο»), μπει στην τάξη, **φέρνει το διδάσκοντα μπροστά στα πιο απαιτητικά και συχνά εξοργιστικά προβλήματα συμπεριφοράς.** Τότε εξανεμίζονται οι ορισμοί, οι θεωρίες, οι ταμπέλες και τα ακρωνύμια και επείγει να βρεθούν άμεσα έξυπνες και αποτελεσματικές λύσεις αντιμετώπισης.



*T. E. Duverger. «Όταν λείπει η γάτα...»*

# 1. Προλαμβάνουμε την έντονη κατάσταση στην τάξη. Πώς;

## 1.1. Προσέχετε την παρουσία και την στάση σας στην τάξη

Απ' την ώρα που θα μείετε στο σχολείο έχετε μόνο μια ταυτότητα: Αυτήν του δασκάλου. Ο τρόπος που παρουσιάζεστε στο σχολείο είναι αυτός με τον οποίον σας βλέπουν οι μαθητές σας. Ντύνεστε σωστά; Είστε ευχαριστημένοι με την εμφάνισή σας; Δείχνετε δυνατοί και ενδιαφέροντες; Εμφανίζεστε με αυτοπεποίθηση; Τα παιδιά αντιλαμβάνονται τα πάντα.

- Μπαίνοντας στην τάξη είστε εσείς ο ενήλικας.
- Είστε ο υπεύθυνος της τάξης, που φροντίζει τους μαθητές του, θέτει όρια και δημιουργεί ένα ασφαλές, δίκαιο και προβλέψιμο περιβάλλον.
- Δάσκαλοι που δεν είναι σίγουροι για τον εαυτό τους και που δεν μπορούν να χειριστούν ψύχραιμα την τάξη τους και υπερβάλλουν στις αντιδράσεις τους, πυροδοτούν δυσάρεστες καταστάσεις.
- Η διατήρηση της ηρεμίας σας, είναι κρίσιμη.
- Υποδεχθείτε το δύσκολο παιδί με ένα χαμόγελο αποδοχής, του δείχνετε ότι το δέχεστε ευχάριστα στην τάξη.
- Μην δημιουργήσετε ζήτημα για μικροπαραπτώματα.
- Διατηρείστε την ψυχραιμία σας ό,τι κι αν γίνει και δείξτε ότι μπορείτε να χειρίζεστε τέτοιες καταστάσεις.
- Μην πλησιάζετε πάρα πολύ τον μαθητή όταν του κάνετε παρατήρηση. Δεν πρέπει να το εκλάβει ως απειλή.

**Σκεφτείτε τι είναι συμφέρον κάθε στιγμή. Να του κάνετε παρατήρηση για να σταματήσει π.χ. να μασάει τσίχλα ή να παίζει με το μπουκάλι του νερού του ή να διατηρήσετε την ισορροπία της τάξης και τον σεβασμό προς εσάς;**



- Αντίθετα να είστε κοντά του όταν διδάσκετε.
- Δείξτε του ότι το νοιάζεστε.
- Αν τα πράγματα δυσκολέψουν, με το να είστε σχετικά κοντά του (αλλά όχι «απειλητικά» κοντά) έχετε καλές πιθανότητες η αναταραχή να υποχωρήσει.
- Προσέξτε: Η πρόθεσή σας δεν είναι να τιμωρήσετε ή να ταπεινώσετε το παιδί μπροστά στην τάξη.
- Το ζητούμενο είναι να έχετε ησυχία να κάνετε τη δουλειά σας.
- Σκεφτείτε τι είναι συμφέρον κάθε στιγμή. Να του κάνετε παρατήρηση για να σταματήσει π.χ. να μασάει τσίχλα ή να παίζει με το μπουκάλι του νερού του ή να διατηρήσετε την ισορροπία της τάξης και τον σεβασμό προς εσάς;
- Να είστε πάντα δίκαιοι και αντικειμενικοί, με όλους τους μαθητές αλλά ειδικότερα με τους «δύσκολους».
- Να μιλάτε πάντα ήρεμα και χαμηλόφωνα, να χρησιμοποιείτε χιούμορ, να τους επαινείτε συχνά ακόμα και για το παραμικρό επίτευγμα.
- Μερικές φορές είναι εντυπωσιακό να βλέπετε τους εαυτούς σας στον καθρέφτη όταν μιλάτε θυμωμένα. Το πιθανότερο είναι να δείτε στον καθρέφτη τον εαυτό σας να γελοιοποιείται! Αυτό το βλέπουν οι «δύσκολοι» μαθητές σας. Δίνετε ευκαιρία στους μαθητές αυτούς να χαρούν για τους λάθος λόγους.

## 1.2. Ξεκινώντας το μάθημά σας

- Ξεκινάτε το μάθημά σας στην ώρα του ακριβώς. Αυτό από μόνο του στέλνει το μήνυμα στους μαθητές σας ότι υπάρχει δουλειά που πρέπει να βγει και εσείς είστε παρών. Να επιμένετε στο να μην καθυστερούν και να είστε αυστηρός με αυτό.
- Επίσης να κάθονται στις προκαθορισμένες θέσεις τους, όπως εσείς νομίζετε ότι είναι ωφέλιμο γι' αυτούς αλλά και για το μάθημα. Δεν θα επιτρέπετε να διαλέγουν μόνοι τους θέσεις γιατί συνήθως η επιλογή είναι να κάθονται κοντά με φίλους τους για να μιλάνε. Αν όμως το ζητήσουν θα τους εξηγήσετε ότι είναι δοκιμαστικό κι ότι μόνο αν δεν «τιμήσουν» την επιλογή τους και δεν μιλάνε με τους διπλανούς τους, τότε μόνο θα τους επιτρέψετε την αλλαγή.

- Μόλις η τάξη μπει και καθίσει, απαιτείστε την απόλυτη προσοχή τους.
- Μην αρχίσετε να φωνάζετε ή να έρχεστε σε αντιπαράθεση. Ήρεμα, αλλά σταθερά και αποφασιστικά, στεκόσαστε κοντά τους, στο κέντρο σχεδόν της τάξης, περνάτε το βλέμμα σας από όλους, «σκανάρετε» κατά κάποιον τρόπο τη τάξη και απαιτείτε ησυχία.
- Ζητείστε να προσέχουν εσάς και μόνο. Έχει αποδειχθεί ότι έτσι επιτυγχάνετε γρήγορα ησυχία γιατί τραβάτε την προσοχή τους.
- Ξεκινάτε το μάθημα, προσφέροντάς τους κάποιον ενθουσιασμό για το τι πρόκειται να μάθουν σήμερα.
- Χρησιμοποιείτε ενδιαφέροντα παραδείγματα, συνδέστε το μάθημα με την πραγματική ζωή. Χρησιμοποιείτε το διαδίκτυο, κάνετε το μάθημα ενδιαφέρον. Θα κερδίσετε έτσι τους μαθητές σας, αλλά και εσείς θα ευχαριστηθείτε πολλαπλά.
- Είναι επίσης σημαντικό να κρατάτε τους χρόνους του μαθήματος καλά, ο ρυθμός του μαθήματος να ποικίλει, για να μην βαριούνται, να έχετε ευελιξία και να προσαρμόζετε το μάθημα αν κάτι στραβώσει ξαφνικά.
- Να ανακοινώνετε εσείς το τέλος του μαθήματος και να φροντίζετε να βγαίνουν από την τάξη με ήσυχο τρόπο.
- Όλες οι παραπάνω οδηγίες προς εσάς τους ήρωες-δασκάλους βοηθούν τον κάθε μαθητή ξεχωριστά και ιδιαίτερα τους «δύσκολους» μαθητές. Γι' αυτά τα παιδιά, είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν τί ακριβώς γίνεται. Οι αλλαγές, ιδίως η μη αναμενόμενες, οι ξαφνικές κι αυτές για τις οποίες δεν έχουν προειδοποιηθεί, τα αναστατώνουν.
- Αν ο δάσκαλός τους έχει μια συγκεκριμένη τακτική και ξέρουν τί να περιμένουν, αν γνωρίζουν το «ρυθμό» της διδακτικής ώρας, αισθάνονται ασφαλέστερα.
- Είναι περισσότερο πιθανό έτσι να μην αναστατωθούν, να μην δημιουργήσουν πολλά προβλήματα ή να είναι πιο εύκολα διαχειρίσιμα.

**Δεν περιμένουμε θαύματα,  
ελπίζουμε όμως σε μια πιο  
ελεγχόμενη κατάσταση, προς  
όφελος όλης της εκπαιδευτικής  
διαδικασίας**

Δεν περιμένουμε θαύματα, ελπίζουμε όμως σε μια πιο ελεγχόμενη κατάσταση, προς όφελος όλης της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

### **1.3. Βασικές δεξιότητες που πρέπει να έχετε ή να αναπτύξετε ως διδάσκοντες**

#### **1.3.1. Να είστε σε εγρήγορση**

- Να παρατηρείτε την τάξη και να είστε σε επαγρύπνηση.
- Τι κάνουν, ποιος μιλάει με ποιόν, ποιος κάνει νόημα σε ποιόν.
- Οι «δύσκολοι» μαθητές είναι πάντα σε εγρήγορση.
- Γνωρίζουν τι κάνετε, πού βρίσκεστε, και με ποιόν μαθητή ασχολείστε.
- Όταν γυρίζετε μέσα στην τάξη, σταματήστε και ρίξτε την ματιά σας τριγύρω.
- Αν εξηγείτε κάτι σε κάποιον μαθητή, στο θρανίο του, κάθε 15-20 δευτερόλεπτα σταματάτε και ρίχνετε μια ματιά στην υπόλοιπη τάξη. Πρέπει να γνωρίζετε τί κάνουν, να γνωρίζετε μήπως κάποιοι ετοιμάζουν κάποια αταξία, και το κυριότερο να έχουν υπ' όψιν ότι παρακολουθείτε τί γίνεται μέσα στην τάξη, ότι έχετε τον έλεγχο της κατάστασης και ότι είστε δεν είστε διατεθειμένοι να επιτρέψετε να διαταραχθεί η τάξη.

#### **1.3.2. Κοιτάτε τους στα μάτια**

- Όταν οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι είναι κάτω από τη διαρκή προσοχή και επιτήρηση του δασκάλου τους, προσέχουν περισσότερο την συμπεριφορά τους. Η τάξη είναι πιο ήσυχη έτσι.
- Οι «δύσκολοι» μαθητές όμως, ακόμα κι αν γνωρίζουν ότι ο δάσκαλος τους επιτηρεί, τους είναι δύσκολο να ελέγξουν την συμπεριφορά τους. Γι' αυτό όταν «σκανάρετε» την τάξη με το βλέμμα σας, βοηθάει να σταματάτε και να κοιτάτε τον «δύσκολο» μαθητή σας.
- Κοιτάξτε τον στα μάτια, θα σας κοιτάξει στιγμιαία και ο ίδιος. Αυτή η στιγμιαία οπτική επαφή θα σημάνει πολλά. Σημαίνει ότι γνωρίζετε πολύ καλά τι κάνει ο μαθητής σας, ότι δεν επιθυμείτε σύγκρουση, ότι είστε εδώ.
- Δεν χρειάζονται λέξεις, ένα μικρό χαμόγελο αποδοχής, ένα νεύμα είναι αρκετό. Το βλέμμα του δασκάλου στέλνει ένα απλό μήνυμα: «Είμαι εδώ, και γνωρίζω τι κάνεις. Μπορώ να σε παρακολουθώ και ποτέ δεν εγκαταλείπω». Το

μήνυμα περνάει και ακόμα και οι δύσκολοι μαθητές προσέχουν περισσότερο την στάση τους στην τάξη.

### 1.3.3. Ακούτε την τάξη

- Ακούτε τι γίνεται στην τάξη.
- Μια αύξηση στο θόρυβο της τάξης, μπορεί να σημαίνει την αρχή κάποιου προβλήματος.
- Ο θόρυβος αυξάνεται, η «θερμοκρασία» της τάξης αυξάνεται, οι δύσκολοι μαθητές μπορεί να αρχίσουν να θορυβούν, να σχολιάζουν, να γελούν.
- Ίσως να στοχεύουν εσάς, να σας προκαλούν, να θέλουν να δουν τα όριά σας. Αν δεν πατάξετε από την αρχή τέτοιες συμπεριφορές, γρήγορα στην τάξη σας θα επικρατήσει χάος.
- Να είστε ευαίσθητοι στους πρώτους ήχους που σημαίνουν ότι κάτι φουντώνει. Σταματήστε το με τον τρόπο σας στην αρχή, που είναι πιο εύκολο.
- Μην το αφήσετε να εξελιχθεί. Μετά δεν μαζεύεται εύκολα.

### 1.3.4. Χρησιμοποιείτε εκφράσεις του προσώπου σας και κατάλληλες χειρονομίες

Αντί να δίνετε προφορικές οδηγίες στην τάξη σας, αντί να δυναμώνετε την ένταση της φωνής σας για να βάλετε τάξη στους μαθητές σας, δοκιμάστε εναλλακτικούς τρόπους επικοινωνίας όπως εκφράσεις και κατάλληλες χειρονομίες.



*J. Steen «Τάξη σχολείου με δάσκαλο που κοιμάται»*

## 1.4. Τί μπορεί να πυροδοτήσει την προκλητική συμπεριφορά αυτών των μαθητών

- Πριν αρχίσετε το μάθημα, εντοπίστε μέσα στην τάξη τί μπορεί να πυροδοτήσει την προκλητική συμπεριφορά τους.
- Όλοι μας, όταν έχουμε μια δύσκολη μέρα, είμαστε ευέξαπτοι και ίσως αντιδρούμε υπερβολικά σε πράγματα που σε άλλες περιπτώσεις δε θα μας επηρέαζαν. Στους «δύσκολους» μαθητές μας συμβαίνει το ίδιο, μόνο που τα νεύρα τους είναι σχεδόν πάντα τεντωμένα.
- Όταν έχουν λοιπόν ακόμα και ελάχιστος σημασίας αρνητικά για εκείνους ερεθίσματα, αντιδρούν δυσανάλογα έντονα.
- Πριν λοιπόν κλιμακωθεί η κακή τους συμπεριφορά, εσείς πρέπει να έχετε εντοπίσει τι θα μπορούσε να τους ερεθίσει μέσα στην τάξη και να το προλάβετε ή να το ελέγξετε.

### 1.4.1. Τι μπορεί να τους έχει απογοητεύσει;

- Μια ατυχής συγκυρία συμβαίνει στα δύσκολα παιδιά: Έχουν πολύ υψηλές προσδοκίες, αλλά μικρές ικανότητες και ακόμα μικρότερες δυνατότητες να εφαρμόσουν ένα σχέδιό τους.
- Γιατί είναι απογοητευμένα; Μάλωσαν με τους φίλους τους; Έχουν προβλήματα στο σπίτι; Δεν πέτυχαν σε ένα διαγώνισμα για το οποίο είχαν προσπαθήσει; Ελπίζανε να πάρουν ένα δώρο που ποτέ δεν ήρθε; Δεν χρειάζεται να ρωτήσετε ακριβώς τί συμβαίνει, αλλά πείτε του ότι τον βλέπετε προβληματισμένο και ότι θα του διαθέσετε αργότερα λίγο χρόνο να μιλήσετε σχετικά.

**Τώρα έχετε το μάθημά σας να κάνετε. Αργότερα βρείτε το χρόνο που υποσχεθήκατε και μην τον απογοητεύσετε. Με τον τρόπο αυτό καταλαβαίνει ότι νοιάζεστε και ότι μπορεί να ανακουφιστεί και να «ακουμπήσει» το πρόβλημά του επάνω σας.**

- Τώρα έχετε το μάθημά σας να κάνετε. Αργότερα βρείτε το χρόνο που υποσχεθήκατε και μην τον απογοητεύσετε. Με τον τρόπο αυτό καταλαβαίνει ότι νοιάζεστε και ότι μπορεί να ανακουφιστεί και να «ακουμπήσει» το πρόβλημά του επάνω σας.

### 1.4.2. Όταν δεν εκπληρώνονται οι προσδοκίες τους

- Οι δύσκολοι μαθητές χρειάζονται σταθερό και προβλεπόμενο περιβάλλον.
- Οι αλλαγές τους στενοχωρούν και τους αποδιοργανώνουν. Αν ο προγραμματισμένος αγώνας ποδοσφαίρου αναβληθεί λόγω καιρικών συνθηκών, αν το ωρολόγιο πρόγραμμα αλλάξει ξαφνικά και δεν έρθει στην τάξη ο αναμενόμενος καθηγητής, (ακόμα χειρότερα αν είναι ο αγαπημένος τους), αν ο προγραμματισμένος περίπατος δεν πραγματοποιηθεί για κάποιο λόγο, οι συγκεκριμένοι μαθητές αναστατώνονται πολύ.
- Δεν μπορούν να αποδεχθούν ότι κάποιες ανατροπές είναι μέσα στη ζωή. Περιμένουν να είναι όλα τέλεια.
- Τι μπορεί να κάνει ο δάσκαλος; Πρώτα – πρώτα να εξηγήσετε απλά και με σαφήνεια τους λόγους που σας εμπόδισαν να πράξετε κατά το πρόγραμμα. Καλύτερα να το κάνετε πριν το ανακοινώσετε στην υπόλοιπη τάξη. Έτσι θα αισθάνονται μοναδικοί και ότι τους δίνετε σημασία και προτεραιότητα.
- Μπορείτε να έχετε έτοιμο κάτι ενδιαφέρον να τους δείξετε, ή να προχωρήσετε σε μια δραστηριότητα πιο ευχάριστη.
- Αποφεύγετε έτσι την μεγάλη αναστάτωση που μπορεί να προκληθεί από τις αναπάντεχες αλλαγές ώστε να μπορέσετε να συνεχίσετε το μάθημα ήσυχα.

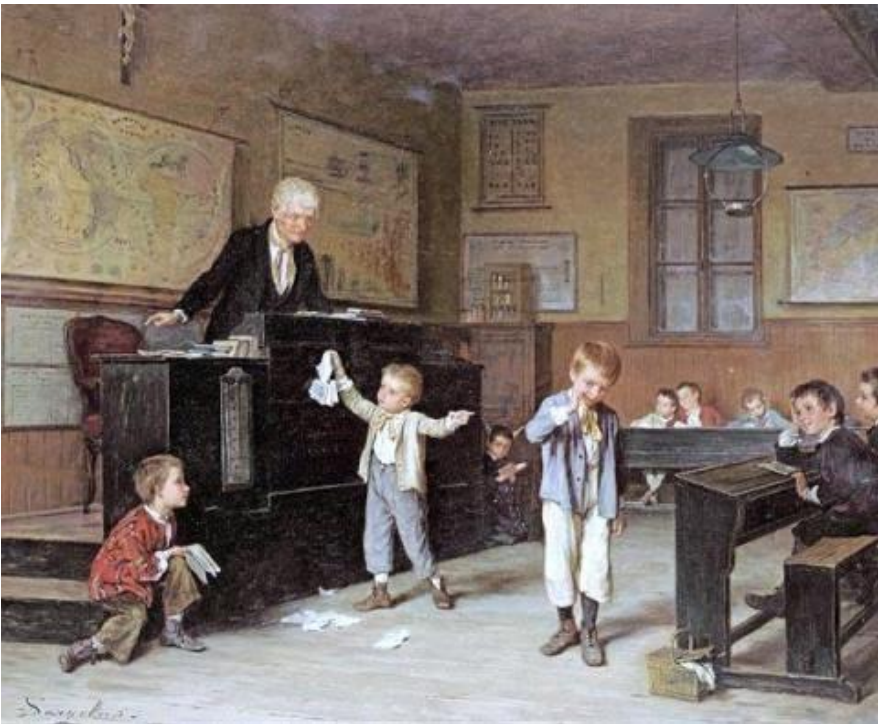
### 1.4.3. Μην ενισχύετε αρνητικές συμπεριφορές

- Τα δύσκολα παιδιά αισθάνονται σχεδόν πάντα πολύ ευαίσθητα.
- Αν στην αρχή του μαθήματος κάνουν ένα μικρό παράπτωμα μη δώσετε μεγάλη σημασία. Μην το μαλώσετε, μη μεγεθύνετε το πρόβλημα, αλλά με ένα μικρό νεύμα, ή μια ματιά δώστε του να καταλάβει ότι γνωρίζετε τι έκανε και ότι προς το παρόν δεν κάνετε φασαρία. Άλλωστε αυτοί οι μαθητές με τον τρόπο αυτό τεστάρουν την ανοχή και το όριο του δασκάλου τους.
- Αποφύγετε επίσης να κάνετε ανοιχτή και δημόσια παρατήρηση στον μαθητή, διότι υπάρχει κίνδυνος να κλιμακωθεί η αναταραχή και αφήστε πάντα λίγο χρόνο να τακτοποιηθούν και να ησυχάσουν.

**Οι δύσκολοι μαθητές δυστυχώς δεν τα πάνε πολύ καλά με κανένα εκπαιδευτικό σύστημα και έχουν χαμηλές σχολικές επιδόσεις**

#### 1.4.4. Χειριστείτε τους με λεπτότητα και ευαισθησία

- Οι δύσκολοι μαθητές δυστυχώς δεν τα πάνε πολύ καλά με κανένα εκπαιδευτικό σύστημα και έχουν χαμηλές σχολικές επιδόσεις. Όταν η ανεπάρκειά τους τονίζεται, τότε αναπτύσσουν αμυντικές συμπεριφορές. Αν δούνε τα τετράδιά τους γεμάτα κόκκινες διορθώσεις, αν τους επιπλήττετε μπροστά σε άλλους, αν τους ανακοινώσετε κακούς βαθμούς μέσα στην τάξη, το πιθανότερο είναι ότι θα αναστατωθούν τόσο ώστε να βγάλουν συμπεριφορές που θα τορπιλίσουν το ήρεμο διδακτικό κλίμα της τάξης.
- Χωρίς αμφιβολία, η δουλειά τους πρέπει να διορθώνεται, ο βαθμός να τους ανακοινώνεται και η κακή συμπεριφορά τους να διορθώνεται. Αυτά όμως θα πρέπει να γίνονται με λεπτότητα και ευαισθησία.
- Αποφύγετε να τους κριτικάρετε και βρείτε τον κατάλληλο τρόπο, τόπο και χρόνο για να διορθώνετε τις συμπεριφορές τους.



**A. H. Dargelas «Σχολική τάξη»**

## **2. Τι να κάνετε αν κλιμακωθεί η κατάσταση ενός δύσκολου μαθητή - Πως πρέπει να είναι η στάση σας στην τάξη**

### **2.1. Αν κλιμακωθεί η κατάσταση τι μπορείτε να κάνετε;**

- Όταν κλιμακώνεται μια κατάσταση, και η συμπεριφορά του δύσκολου μαθητή σας τείνει να ξεφύγει από το αποδεκτό, δεν έχετε περιθώριο συναισθηματισμών. Πρέπει να πράξετε άμεσα.
- Μπορείτε να βγάλετε το παιδί προσωρινά από την τάξη, να το οδηγήσετε στο γραφείο ή σε κάποια ήρεμη αίθουσα όπου θα αισθάνεται ασφαλής.
- Επιτρέψτε του να διατηρήσει την αξιοπρέπειά του.
- Μην του φωνάζετε ή τον προσβάλετε. Δεν χρειάζεται κι άλλη αναστάτωση. Αν οι υπόλοιποι μαθητές της τάξης ευθύνονται για το πρόβλημα, (που συμβαίνει συχνά) όταν γυρίσετε στο τμήμα σας συζητήστε το.
- Ανακοινώστε τους ότι την επόμενη φορά που θα προξενήσουν πρόβλημα στον συμμαθητή τους και στην τάξη, δε θα το αγνοήσετε και θα έχουν συνέπειες.

### **2.2. Αποκλιμάκωση**

#### **2.2.1. Ακούστε το χωρίς να αγνοείτε τους υπόλοιπους**

- Όταν το δύσκολο παιδί φθάσει σε μεγάλη ένταση, πρέπει να ακούσετε προσεκτικά αυτό που σας λέει. Μέσα σε όσα λέει, παραπονιέται και φωνάζει ίσως υπάρχει κάτι που πρέπει να λάβετε υπ' όψιν.
- Αν βρίζει ζητείστε του να σταματήσει, αν δεν σταματά τουλάχιστον να το ελαττώσει. Είναι αναστατωμένο.
- Πλησιάστε το σε απόσταση που να είναι και γι' αυτό και για εσάς «ασφαλής». Πέστε του να μη φωνάζει και ότι θα βρεθεί σύντομα μια λύση. Συνήθως η



αναστάτωση σε αυτά τα παιδιά εμφανίζεται κατά κύματα, άλλοτε πιο έντονα άλλοτε λιγότερο, έτσι μην περιμένετε να ηρεμήσει εύκολα.

- Συγχρόνως εσείς, πρέπει να έχετε τον νου σας και στην υπόλοιπη τάξη. Κάποιοι μαθητές αρέσκονται να ρίχνουν λάδι στη φωτιά και να συνεχίζουν να προκαλούν τον αναστατωμένο δύσκολο φίλο μας.

**Συγχρόνως εσείς, πρέπει να έχετε τον νου σας και στην υπόλοιπη τάξη. Κάποιοι μαθητές αρέσκονται να ρίχνουν λάδι στη φωτιά και να συνεχίζουν να προκαλούν τον αναστατωμένο δύσκολο φίλο μας**

- Καλόν είναι αυτοί οι μαθητές να απομακρύνονται λίγο από την τάξη και να περιμένουν έξω, μέχρι να αποκλιμακωθεί η κατάσταση. Τα πράγματα θα ηρεμήσουν σύντομα, εσείς όμως πρέπει να είστε σε πλήρη εγρήγορση, προς όλες τις κατευθύνσεις.

### **2.2.2. Η δική σας στάση είναι πρωταρχικής σημασίας**

- Η δική σας στάση σε μια κατάσταση κρίσιμη, όπως η παραπάνω, παίζει μεγάλο ρόλο. Μιλάτε όσο μπορείτε αργά και ήρεμα. Εσείς μπορεί να έχετε αρκετό άγχος, αν μπορείτε μη το δείχνετε.

- Προσπαθήστε να διατηρήσετε την ψυχραιμία σας. Σε αυτό βοηθά αν είστε από πριν προετοιμασμένοι και έχετε προβάρει, κατά κάποιον τρόπο, την στάση σας σε μια παρόμοια κλιμάκωση.

- Σε οπτικό επίπεδο, κοιτάτε τους στα μάτια όταν τους μιλάτε, ιδίως όταν θέλετε να τονίσετε την σημασία των λεγομένων σας.

**Σε οπτικό επίπεδο, κοιτάτε τους στα μάτια όταν τους μιλάτε, ιδίως όταν θέλετε να τονίσετε την σημασία των λεγομένων σας**

- Όταν ο μαθητής μιλάει φωνάζει ή παραπονιέται, μην τον κοιτάτε διαρκώς στα μάτια. Η ματιά σας ας περιπλανηθεί και στην υπόλοιπη τάξη. Δείτε τις αντιδράσεις και των υπολοίπων. Από τον τρόπο που τους βλέπετε, σας μετράνε και σας υπολογίζουν.

- Σε φραστικό επίπεδο, μην τους δίνετε προσαγές.

- «Στρογγυλέψτε» αυτό που θέλετε να τους πείτε και πείτε το μαλακά: Αντί «σταμάτα να χτυπάς το θρανίο σου» θα ήταν καλύτερα να πείτε «Δε θα ήταν

καλύτερα να σταματήσεις να το κάνεις αυτό;» Αντί «κάθισε αμέσως κάτω και σταμάτα τις φωνές» θα ήταν καλύτερα να πείτε «Αν μπορούσες να καθίσεις στη θέση σου πιο ήρεμα είναι σίγουρη ότι θα βρίσκαμε μια λύση», ή «δεν είμαι σίγουρη ότι ο έντονος τρόπος που μιλάς βοηθάει να κατανοήσει η τάξη τι έχει γίνει, θέλεις να μιλήσεις πιο ήρεμα;».

- Αν εξακολουθεί η φασαρία και οι λεκτικές προσβολές, πλησιάστε το δύσκολο παιδί με χαρτί και μολύβι και προειδοποιήστε το ότι μπορεί να συνεχίσει αυτά που λέει, αλλά εσείς θα τα καταγράψετε και θα τα δείξετε στον Διευθυντή και τους γονείς του. Ίσως αυτό τον αναχαιτίσει.

- Έχετε ένα σωρό τρόπους να του μιλήσετε και να το αντιμετωπίσετε. Θα είστε όμως κάθετοι στο να επιτύχετε το αποτέλεσμα που εσείς θέλετε για το ίδιο το παιδί και την τάξη. Αν του πείτε να καθίσει κάτω, πρέπει αυτό να επιτευχθεί, με κάποιον τρόπο, όχι με απειλές, όχι με τελεσίγραφα, οπωσδήποτε με καλό αλλά και αποφασιστικό τρόπο. Αλλιώς δείχνετε αδύναμοι και αυτό μπορεί να το εκμεταλλευτούν.



*H. J. J. Geoffroy «το μάθημα τελείωσε»*

# 3. Επιδιώξτε την επικοινωνία με τους δύσκολους μαθητές σας και τους γονείς τους

## 3.1. Δημιουργείστε δεσμούς

- Οι μαθητές με κοινωνικά και συναισθηματικά προβλήματα δεν έχουν ευκολία στην επικοινωνία και η προσέγγισή σας πρέπει να είναι πολύ προσεκτική.
- Πλησιάστε τους προσεκτικά και μη χρησιμοποιείτε προσβλητικές εκφράσεις όταν τους απευθύνεστε.
- Επιστρατεύστε το χιούμορ σας.
- Δείξτε ενδιαφέρον στα λεγόμενά τους, ακούστε τους προσεκτικά, ρωτήστε τους για τη ζωή τους, τον κόσμο τους, και εμπιστευτείτε τους κάτι ανώδυνο από το δικό σας.
- Αν τους ακούσετε με σεβασμό, δείχνοντάς τους όλην την προσοχή σας, δημιουργείτε δεσμό μαζί τους, κερδίζετε τον σεβασμό τους, και η διαχείρισή τους είναι ευκολότερη.

## 3.2. Μάθετε ποιος τα φροντίζει

- Πολλά από αυτά τα λεγόμενα «δύσκολα» παιδιά, έχουν διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον.
- Δεν έχουν «κανονικές» οικογένειες, οπότε εσείς πρέπει να γνωρίζετε ποιος είναι ο άνθρωπος κοντά τους, ο φροντιστής τους. Είναι η μάνα, ο πατέρας, ο πατριός, μια θεία, η γιαγιά, ένας μεγαλύτερος αδελφός; Αυτοί οι άνθρωποι, οι φροντιστές, αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζετε και εσείς στην τάξη, ίσως και περισσότερες.
- Όταν συζητάτε μαζί τους, να έχετε στο μυαλό σας ότι αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα καθημερινά, και ότι είναι υπό πίεση.
- Προσπαθήστε να διευκρινίσετε αν υπάρχουν κληρονομικές δυσκολίες, αν δηλαδή και ο γονιός έχει παρόμοια προβλήματα με το παιδί.

- Μήπως έχουν γίνει σημαντικές αλλαγές τελευταία στο σπίτι; Μια ασθένεια, ένα διαζύγιο;
- Είναι σημαντικό να έχετε μια καθαρή εικόνα για την κατάσταση στο σπίτι του παιδιού, ώστε να γνωρίζετε τι να πείτε και πώς να φερθείτε.

### 3.3. Επικοινωνείτε με τους γονείς

- Όσο μπορείτε επικοινωνείτε με τους γονείς ή τους φροντιστές αν αυτοί δεν είναι οι γονείς, με όποιον τρόπο αυτοί επιθυμούν.
- Με mail, τηλεφωνικά, προσωπικά, γραπτώς.
- Προσπαθείτε μερικές φορές να στέλνετε και θετικά μηνύματα στο σπίτι. Μια επιτυχία του παιδιού επικοινωνήστε την στην οικογένεια του μαθητή σας και κάνετε τον γονιό να αισθανθεί καλά.
- Εξασφαλίστε ότι οι γονείς θα το μάθουν αν κάτι δεν πάει καλά και ότι θα τους κρατάτε ενημέρους για την εξέλιξη των πραγμάτων. Να ξεκινάτε πάντα από κάτι καλό έστω και από προηγούμενες περιόδους και να τους δίνετε αρκετό χρόνο να μιλήσουν μαζί σας.

**Όσο μπορείτε επικοινωνείτε με τους γονείς ή τους φροντιστές αν αυτοί δεν είναι οι γονείς, με όποιον τρόπο αυτοί επιθυμούν.**

- Να ενημερώνετε τους γονείς για συγκεκριμένα περιστατικά και να μην κρίνετε την συμπεριφορά του παιδιού, (έτσι κι αλλιώς έχει προβλήματα συμπεριφοράς). Ο ανταγωνισμός, ο θυμός, η κριτική σχετικά με το πώς ανατρέφουν το παιδί, είναι εντελώς άχρηστα αυτήν τη ευαίσθητη στιγμή και πρέπει να αποφευχθούν πάση θυσία. Να είστε όμως ξεκάθαροι για τις συνέπειες που θα έχει η πράξη του παιδιού τους και τι πρόκειται να ακολουθήσει.

### 3.4. Πραγματοποιείτε αποτελεσματικές συναντήσεις

- Αποφασίστε αν θα είναι και το παιδί μαζί σας όταν συναντηθείτε με τους γονείς. Αποφασίστε το, αν γίνεται, από κοινού. Ίσως το παιδί να παρευρεθεί μόνο για λίγη ώρα στην συνάντηση.
- Προετοιμαστείτε καλά. Να έχετε το φάκελο του μαθητή μαζί, δείγματα κάποιας εργασίας του ή κάποια έκθεσή του και όλες τις λεπτομέρειες του

περιστατικού για το οποίο συναντάστε και να θυμάστε (αν δεν έχετε καταγράψει) την συμπεριφορά του παιδιού τελευταία.

- Βρείτε κάποιον ήρεμο χώρο για την συνάντηση.
- Φερθείτε στους γονείς ήρεμα, με σεβασμό, και ξεκαθαρίστε από την αρχή την ατζέντα, ποιος διευθύνει την συνάντηση, και το χρονικό πλαίσιο αυτής.
- Αν η συνάντηση επιτύχει, θα είναι απίστευτα ανακουφιστικό για τους γονείς και θα λειτουργήσει σαν βαλβίδα εκτόνωσης της δύσκολης κατάστασης που αντιμετωπίζουν με το παιδί τους. Ταυτόχρονα εσείς θα έχετε κάνει την ενημέρωση και θα λάβετε τα μέτρα που χρειάζεται προς όφελος του μαθητή της τάξης του αλλά και εσάς των ίδιων.

## Περαιτέρω διάβασμα

**Naouri, A. (2012).** Εκπαιδεύοντας τα παιδιά. Αθήνα: Κέλευθος.

**Richdale, A. κ.α. (2017).** hallenging behaviour: children and teenagers with autism spectrum disorder. Διαθέσιμο διαδικτυακά στο: < <https://raisingchildren.net.au/autism/behaviour/understanding-behaviour/challenging-behaviour-asd> >. Προσπελάστηκε: 25/02/2019.

**Rogge, J.-U. (2011).** τα παιδιά χρειάζονται όρια. Τα έχουν ανάγκη. Αθήνα: Θυμάρι.

**Young, J. (2011).** 100 new ideas for managing behavior. London: Continuum.

**Συλλογικό (2019).** Behavior Management Strategies. Διαθέσιμο διαδικτυακά στο: < <https://www.teachervision.com/teaching-strategies/behavior-management> >. Προσπελάστηκε: 25/02/2019.

# Κυκλοφορούν από τις Εκδόσεις Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας

Σχολικές Δραστηριότητες  
Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης  
Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

## Προγράμματα & Εκπαίδευση Κοινωνία

Σύγχρονα ζητήματα προγραμμάτων  
Σχολικών Δραστηριοτήτων

Έκδοση Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας  
ΚΑΛΑΜΑΤΑ  
2016

Σχολικές Δραστηριότητες  
Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης  
Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

## Εκπαιδευτικά & Κοινωνία Εκπαίδευση

Το σχολείο και η κοινωνία  
στις σχολικές δραστηριότητες

Έκδοση Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας  
ΚΑΛΑΜΑΤΑ  
2017

Σχολικές Δραστηριότητες  
Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης  
Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

## Εκπαίδευση που εστιάζει στον ήχο

Προτάσεις και πρακτικές  
για Σχολικές Δραστηριότητες και Προγράμματα

Επιμόρφωση Εισαγωγής

Έκδοση Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας  
ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2017



Κυκλοφορούν  
3 τεύχη

# Ετοιμάζονται από τις Εκδόσεις Δ.Π.Ε. Μεσσηνίας

Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης

## ΛΕΞΙΚΟ

ελληνο-ηχητικό  
ηχο-ελληνικό

για ταξίδια στην  
πολιτεία του ήχου

edulab.sch.gr

Σχολικές δραστηριότητες  
Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης  
Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

Το Σχολικό Ακουστικό Αποτύπωμα  
στην Εκπαιδευτική Διαδικασία

στο πλαίσιο των προγραμμάτων  
«Διάφανες Σημείες»  
«Εκπαίδευση που εστιάζει στον ήχο»

Έκδοση Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΜΟΥΣΕΙΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ  
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ  
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ  
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΟΤ. ΚΑΙ ΔΕΠΤ. ΣΠΑΡΤΕΣΗΣ ΠΕΙΟΠΟΝΗΚΕΩΝ  
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ  
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

τα δύσκολα γράμματα

ο κόσμος των γραμμάτων και ο κόσμος μας

ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Δ.Π.Ε. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Σχολικές δραστηριότητες  
Εργαστήριο Βιωματικής Εκπαίδευσης  
Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

Ο δεκάλογος των δεκαλόγων  
της  
Αειφορικής Εκπαίδευσης

Προτάσεις Βιωματικής  
Εκπαίδευσης για την Αειφορία

Έκδοση Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Μεσσηνίας

Η **Κλαίρη Μαυρόματου-Χατζηκωντή** γεννήθηκε στην Αθήνα, τελείωσε το Αρσάκειο-Τοσίτσειο γυμνάσιο και σπούδασε Φυσική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, όπου εκπόνησε την διδακτορική της διατριβή και έλαβε τον τίτλο της Διδάκτορος Φυσικών Επιστημών.



Το διδακτικό της έργο συνοψίζεται ως εξής:

- Δέκα χρόνια έρευνας και διδασκαλίας στο Ε.Κ.Π.Α., κατά τα οποία συμμετείχε ως ομιλήτρια σε επιστημονικά συνέδρια, σε διεθνή ερευνητικά προγράμματα και δημοσίευσε πλήθος επιστημονικών εργασιών.

- Είκοσι πέντε χρόνια διδασκαλίας στην Μέση Εκπαίδευση εκ των οποίων τα έξι τελευταία ως Διευθύντρια Γυμνασίου, οπότε και συνταξιοδοτήθηκε.

Έχει ποικίλο συγγραφικό έργο. Μιλάει αγγλικά και γαλλικά πολύ καλά.

Είναι παντρεμένη και μητέρα δυο αγοριών.

**ISBN: 978-618-80548-3-7**

